

УДК 321:303.01

Вікторія ОСТАПЧУК

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Здійснено аналіз доходів місцевих бюджетів Тернопільської області в цілому та доходів місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад і міста Тернополя зокрема. Проаналізовано динаміку доходів місцевих бюджетів Тернопільської області та їх основних джерел. Акцентовано, що реформа з фінансової децентралізації є однією з ключових, що дасть змогу побудувати сучасну систему управління державою і створить умови для розвитку громадянського суспільства. Виокремлено проблеми, пов'язані з перекладанням значної кількості видатків з рівня держави на місцеві бюджети.

Ключові слова: децентралізація, фінансова децентралізація, державний бюджет, місцеве самоврядування, місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, податкові та неподаткові надходження.

Вікторія ОСТАПЧУК

Анализ состояния и перспектив финансовой децентрализации в Тернопольской области

Осуществлен анализ доходов местных бюджетов Тернопольской области в целом и доходов местных бюджетов объединенных территориальных общин и города Тернополя в частности. Проанализирована динамика доходов местных бюджетов Тернопольской области и их основных источников. Акцентировано, что реформа по финансовой децентрализации является одной из ключевых, что позволит построить современную систему управления государством и создаст условия для развития гражданского общества. Выделены проблемы, связанные с перекладыванием значительного количества расходов с уровня государства на местные бюджеты.

Ключевые слова: децентрализация, финансовая децентрализация, государственный бюджет, местное самоуправление, местные бюджеты, доходы местных бюджетов, налоговые и неналоговые поступления.

Victoria OSTAPCHUK

Analysis of the state and prospects of financial decentralization in the Ternopil region

Introduction. *At the present stage, Ukraine is steadfastly concentrating its efforts on fulfilling its international legal obligations, including on issues of development of local and regional democracy.*

An important role in these processes is played by the reform of local self-government and territorial organization of power in accordance with the basic provisions of the European

Charter of Local Self-Government, which has become an integral part of the national legislation in this area.

Purpose. *The purpose of the study is to analyze the actual revenues of local budget revenues of the Ternopil region as a whole and the combined territorial communities and the city of Ternopil in particular. In addition, the task of analyzing the dynamics of individual sources of local budget revenues and determining the possible problems of budget formation in 2017 is set.*

Results. *Summarizing the study, it should be noted that as a result of the decentralization reform, the system of financing has been changed in the country, and tools have been created that allow local authorities to effectively address and prevent problems on the ground.*

Conclusion. *The further introduction of a decentralization policy should become an effective factor in stabilizing the socio-economic situation, overcoming the financial crisis, overcoming the contradictions between different levels of government, organizing relations between the center, regions and territorial communities on the basis of the division of responsibilities and competences, as well as partnerships in the area of providing citizens Ukraine with state and local benefits, and to increase the efficiency of using budget funds at all levels of government.*

Keywords: *decentralization, financial decentralization, state budget, local self-government, local budgets, local budget revenues, tax and non-tax revenues.*

JEL Classification: H61, H72.

Постановка проблеми. На сучасному етапі Україна неухильно спрямовує свої зусилля на реалізацію євроінтеграційного курсу, виконання міжнародно-правових зобов'язань, в тому числі з питань розвитку місцевої і регіональної демократії. Подальша демократизація суспільства, децентралізація влади на засадах субсидіарності були і залишаються пріоритетами України. Важливу роль у цих процесах відіграє реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади відповідно до основних положень Європейської хартії місцевого самоврядування, яка стала невід'ємною складовою національного законодавства у цій сфері.

Децентралізація – це сучасна реформа, яку проводить уряд України. З різним ступенем успішності її намагалися втілити з моменту набуття країною незалежності. Формально децентралізація розпочалася у 2014 р., однак і сьогодні вона ще не працює

на повну силу. Саме тому проблема децентралізації є досить актуальною та широко обговорюється в наукових колах, експертами і громадськістю.

Центральним напрямом реформ стали процеси фінансової децентралізації як найбільш ефективної форми організації управління суспільними коштами, що всебічно відповідає новій системі економічних відносин, побудованій на ринкових засадах, і процесам демократизації всіх сфер життєдіяльності суспільства.

Фінансова децентралізація є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади: децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади у розвитку власної території, сприяє ефективному забезпеченню суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з найнеобхіднішими місцевими потребами.

Однак у процесі практичної реалізації реформи виникла значна кількість проблем, пов'язаних з відсутністю необхідного досвіду, недостатньою кількістю кваліфікованого персоналу, невмінням ефективно розпоряджатися наявними ресурсами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реалізації політики фінансової децентралізації досліджували у своїх працях вітчизняні вчені: Я. Арабчук [1], М. Коніна [2], Л. Лазутіна [3], І. Луніна [4], Ю. Набатова [5], С. Осипенко [6], Х. Патицька [7], Н. Слободянюк [2] та ін.

Незважаючи на велику кількість наукових публікацій у цій сфері, питання підвищення ефективності фінансової децентралізації потребують подальшого поглиблення через фрагментарність досліджень проблематики теоретичних, еволюційних і практичних аспектів, недосконалість і постійні зміни податкового та бюджетного законодавства. Це свідчить про актуальність теми, необхідність вивчення завдань фінансової децентралізації з урахуванням інтересів як центральних органів влади і органів місцевого самоврядування, так і представників територіальних громад.

Метою дослідження є аналіз фактичних надходжень доходів місцевих бюджетів Тернопільської області в цілому та об'єднаних територіальних громад і міста Тернополя зокрема. Окрім цього, поставлено завдання аналізу динаміки окремих джерел доходів місцевих бюджетів, визначення можливих проблем формування бюджетів та пошуку шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова децентралізація покликана реалізувати певну фінансову самостійність органів місцевого самоврядування та підвищити ефективність розв'язання завдань, що були передані на локальний (місцевий) рівень, покращити рівень надання послуг і максимально їх наблизити до за-

питів населення, вдосконалити систему управління. Фінансова незалежність досягається шляхом акумуляції фінансових ресурсів на конкретному етапі.

Реформа децентралізації дала змогу отримати регіонам значні кошти, розширити повноваження на місцях. Проаналізувавши звіти про виконання державного бюджету у Тернопільській області за доходами за 2014–2016 рр., спостерігаємо стабільне зростання надходжень.

За 2016 р. надходження доходів загального фонду місцевих бюджетів Тернопільської області (з урахуванням трансфертів з державного бюджету) становили 5,3 млрд грн, що на 0,8 млрд грн більше ніж у 2015 р. При цьому надходження власних доходів місцевих бюджетів області, порівняно з 2015 р., зросли у 1,5 раза (з 1,5 млрд грн до 2,2 млрд грн) (табл. 1).

Аналіз даних табл. 1 показує, що доходи загального фонду місцевих бюджетів Тернопільської області протягом 2016-го, порівняно з попереднім роком, зросли майже на 18%. Більшу частину зростання забезпечили надходження від податку на доходи фізичних осіб (+427 млн. грн.). Суттєво зросли надходження і від інших податків.

Якщо проаналізувати виконання дохідної частини загального фонду місцевих бюджетів Тернопільської області, то у 2016 р., порівняно з 2015 р., воно збільшилося на 46,3%. Найкращих результатів досягли Бережанський район (зростання 94,8%), Кременецький (+72%) та Козівський (+69,3%). Найгірший показник у Бучацького району (+37,8%). Міста обласного значення забезпечили зростання дохідної частини загального фонду бюджету приблизно на однаковому рівні (+41–45%).

Основним джерелом наповнення місцевих бюджетів Тернопільської області є податок на доходи фізичних осіб, який займає 24% у загальній величині всіх надхо-

Таблиця 1

Динаміка фактичних надходжень доходів загального фонду місцевих бюджетів Тернопільської області у 2015–2016 рр., млн грн *

Показник	Роки		Зміна показника 2016 р., порівняно з 2015 р. (+/-)
	2015	2016	
Податок на доходи фізичних осіб	850 (19 %)	1 277 (24 %)	+ 427 (+ 5 %)
Плата за землю	149 (3,3 %)	235 (4 %)	+ 86 (+ 0,7 %)
Єдиний податок	203 (4,5 %)	304 (6 %)	+ 56 (+ 1 %)
Акцизний податок	167 (3,7 %)	244 (5 %)	+ 77 (+ 1,3 %)
Інші податки та збори	165 (3,6 %)	184 (3 %)	+ 19 (- 0,6 %)
Базова дотація	328 (7 %)	315 (6 %)	- 13 (- 1 %)
Медична субвенція	1 225 (27 %)	1 167 (22 %)	- 58 (- 5 %)
Освітня субвенція	1 443 (32 %)	1 449 (27 %)	+ 6 (- 5 %)
Субвенція на формування інфраструктури	–	144 (3 %)	+ 144 (+ 3 %)
Всього доходів (млрд грн)	4,5 (100 %)	5,3 (100 %)	+ 0,8 (+ 18 %)

*Складено на основі [8].

джені та 57% – в надходженнях до загального фонду місцевих бюджетів. У 2016-му, порівняно з 2015 р., зростання цього показника становило понад 50%. Найбільшого зростання досягли у Бережанському районі (+204%), Кременецькому та Шумському (+84%). Найгірший показник у Буцацького району (+37,5%). Серед міст обласного значення лідером виявився Чортків (+55%).

У 2016 р. незначно збільшилася освітня субвенція, однак суттєво зменшилися (з 66% до 55%) медична субвенція та базова дотація з державного бюджету. Особливістю 2016 р. є отримання державної інфраструктурної субвенції на проекти територіальних громад, обсяг якої склав понад 144 млн грн. Необхідно також зазначити, що у 2016 р. зросла реверсна дотація (вилучення коштів до державного бюджету), з 12 млн грн у 2015 р. до 23 млн грн у 2016 р.

Порівняно з початком 2016 р., залишки коштів загального фонду збільшилися на 92 млн грн та станом на 01.01.2017 р. становили 413 млн грн.

Тернопільська область сьогодні є лідером в Україні за темпами створення

об'єднаних територіальних громад. Станом на кінець 2016 р. тут функціонувало 26 ОТГ.

За 2016 р. надходження доходів загального фонду місцевих бюджетів 26 об'єднаних територіальних громад (з урахуванням трансфертів з державного бюджету) становили 976 млн грн, що більше ніж у 9 разів, порівняно з надходженнями аналогічного періоду 2015 р. Надходження власних доходів місцевих бюджетів ОТГ зросли більше ніж утричі, порівняно з 2015 р. (з 104 млн грн до 355 млн грн) (табл. 2).

У 2016 р. місцеві бюджети об'єднаних територіальних громад області з державного бюджету отримали освітню субвенцію у сумі 275 млн грн, медичну субвенцію – 137 млн грн та субвенцію на формування інфраструктури – 141 млн грн. Крім того, вони отримали 59 млн грн інших субвенцій та 4,7 млн грн – з Державного фонду регіонального розвитку на реалізацію інвестиційних проектів.

22 бюджети об'єднаних територіальних громад області отримали з державного бюджету базову дотацію на загальну суму

Таблиця 2

Динаміка фактичних надходжень доходів загального фонду 26 об'єднаних територіальних громад Тернопільської області у 2015–2016 рр., млн грн *

Показник	Роки		Зміна показника 2016 р. порівняно з 2015 р. (+/-)
	2015	2016	
Податок на доходи фізичних осіб	–	192 (20 %)	+ 192 (+ 20 %)
Плата за землю	25 (24 %)	40 (4 %)	+ 15 (- 20 %)
Єдиний податок	40 (39 %)	61 (6 %)	+ 21 (- 33 %)
Акцизний податок	27 (26 %)	44 (5 %)	+ 17 (- 21 %)
Інші податки та збори	12 (11 %)	19 (2 %)	+ 7 (- 9 %)
Базова дотація	–	67 (7 %)	+ 50 (+ 7 %)
Медична субвенція	–	137 (14 %)	+ 137 (+ 14 %)
Освітня субвенція	–	275 (28 %)	275 (+ 28 %)
Субвенція на формування інфраструктури	–	141 (14 %)	+ 141 (+ 14 %)
Всього доходів	104 (100 %)	976 (100 %)	+ 872 (+ 938 %)

*Складено на основі [8].

67 млн грн. Три громади (Гусятинська, Васильковецька та Байковецька) перерахували до державного бюджету реверсну дотацію у сумі 6 млн грн.

За підсумками виконання місцевих бюджетів у 2016 р. найбільш фінансово залежними від державного бюджету є ОТГ: Золотопотіцька – 49% у доходах громади становить базова дотація, Коропецька – 45% та Мельнице-Подільська – 43%.

Всі бюджети об'єднаних територіальних громад області за 2016 р. перевиконали планові показники доходів загального фонду. Найбільший відсоток – 123% по Лопушненській ОТГ.

Об'єднання громад дало змогу збільшити власні доходи бюджетів ОТГ на 1 жителя відповідної території. В середньому показник, порівняно з 2015 р., зріс більше ніж на 1150 грн (з 449 грн до 1607 грн). Із розрахунку на 1 жителя найбільше коштів отримала Байковецька об'єднана територіальна громада – 7889 грн, найменше – Золотопотіцька – 488 грн. При цьому необхідно зазначити, що лише у шести об'єднаних територіальних громадах по-

казник власних доходів бюджетів є вищим за середньообласний.

Порівняно з початком 2016 р., залишки коштів загального фонду місцевих бюджетів ОТГ (без субвенцій) зросли на 82 млн грн, або в 3,7 раза та станом на 01 січня 2017 р. становили 112 млн грн. Цікавим є факт, що залишки коштів на казначейському рахунку станом на 01.01.2017 р., порівняно з минулорічним показником, збільшилися у всіх об'єднаних територіальних громадах, окрім Байковецької. Суттєво наростили цей показник Скалатська, Великогаївська, Підволочиська, Гусятинська, Озернянська, Золотниківська та Мельнице-Подільська ОТГ [9].

У 2016 р. на формування інфраструктури 26 об'єднаних територіальних громад, зокрема на будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт об'єктів соціально-культурної сфери та житлово-комунального господарства, придбання спецтехніки тощо, із державного бюджету в Тернопільську область спрямовано субвенцію в сумі 141,5 млн грн. Лише по лінії Державного фонду регіонального розвитку у 2016 р.

було профінансовано 54 інвестиційних проекти на 93,6 млн грн. З місцевих бюджетів в рамках співфінансування було залучено 23,9 млн грн.

Через різні причини повністю використати усі надані кошти зуміли не всі громади. Зокрема, субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури ОТГ використали лише на 94%.

Водночас у процесі діяльності об'єднаних територіальних громад виявилася одна із ключових проблем – дефіцит кваліфікованих кадрів. В об'єднаній територіальній громаді необхідно створити нові органи влади – відділи освіти, охорони здоров'я, фінансового та господарського напрямків тощо. В оптимальному розмірі адміністративний апарат має налічувати 30–40 фахівців. Там, де йдеться про районні центри та міста обласного підпорядкування, особливих проблем не було, а ось громади, у які об'єдналися лише кілька сіл, виявилися не завжди готовими до таких викликів. Саме тому, на нашу думку, необхідно спрямувати зусилля та кошти на навчання адміністративного персоналу, створення ефективних управлінських команд.

Ще одна серйозна перешкода успішному розвитку громади – відсутність чіткої розробленої стратегії розвитку, яка є передумовою отримання технічної допомоги як від держави, так і від міжнародних донорів. Її обов'язковість також прописана у законодавстві. Головне у стратегії – її націленість на розвиток, а не на “проїдання” бюджетів.

Станом на 01.01.2017 р. лише чотири ОТГ (Білобожницька, Великогаївська, Почаївська та Теребовлянська) мають розроблені та затверджені стратегії розвитку. Позитивним є той факт, що ще 9 ОТГ до кінця 2017 р. будуть мати стратегічні плани розвитку завдяки реалізації проекту “Ефективний розвиток об'єднаних громад” [10]. Слід

вказати, що станом на травень 2017 р. у Тернопільській області не було затверджено цілісного плану формування спроможних громад.

Також постає й питання фінансової спроможності громади, а такою вона може бути за умови достатньої території та кількості населення. Громади, які налічують 2,5–5 тисяч осіб, – слабкі, їм складно брати на себе відповідальність за управління освітою, медициною, у них не достатньо фінансових надходжень, тому виникає багато проблем, які часто потрібно вирішувати за рахунок ресурсів обласного бюджету.

Якщо зробити аналіз існуючих ОТГ Тернопільщини, то 11 з них мають чисельність населення менше 5 тисяч осіб і лише 7 налічують понад 10 тисяч осіб. Тому в найближчій перспективі акцент потрібно зробити не на утворенні нових, а на розширенні або приєднанні населених пунктів до вже діючих, які є сильнішими та фінансово спроможними.

Висновки. Проведений аналіз засвідчив, що зміни, які було внесено до вітчизняного податкового та бюджетного законодавства, мають позитивні результати. Ключовою причиною проведення децентралізаційної реформи було надання більших прав і повноважень органам місцевого самоврядування з метою збільшення доходів місцевих бюджетів. Протягом останніх років спостерігається постійне зростання дохідної частини державного та місцевих бюджетів за загальним фондом, а також зниження дотації вирівнювання.

Ще однією перевагою бюджетної децентралізації є зменшення обсягу субвенцій і дотацій із державного бюджету місцевим. Однак цього не вдалося досягти через запровадження освітньої та медичної субвенцій. Ми вважаємо, що органи місцевого самоврядування не мають достатньо фінансових ресурсів, щоб забезпечувати

надання послуг у цих галузях на високому рівні, тому збільшення обсягів коштів від держави на нинішньому етапі розвитку є вкрай необхідним. При цьому громади мають зробити акцент на формуванні стратегій розвитку, на пошук власних ресурсів розвитку.

Подальше запровадження політики децентралізації має стати дієвим фактором стабілізації соціально-економічної ситуації, виходу з фінансової кризи, подолання суперечностей між різними рівнями влади, організації відносин між центром, регіонами та територіальними громадами на принципах розподілу сфер відповідальності й компетенції, а також партнерства у сфері забезпечення громадян України державними та місцевими благами, сприяти підвищенню ефективності використання бюджетних коштів на всіх рівнях управління.

Список використаних джерел

1. Арабчук Я.І. Фінансова децентралізація – основна складова спроможної громади [Електронний ресурс] / Я.І. Арабчук // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2016. – № 1. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2016_1_20
2. Слободянюк Н.О. Проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації / Н.О. Слободянюк, М.О. Коніна // Економіка і суспільство. – 2016. – Вип. 2. – С. 611–616.
3. Лазутіна Л.О. Джерела формування місцевих бюджетів сільських територій в умовах децентралізації [Електронний ресурс] / Л.О. Лазутіна. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/150.pdf>.
4. Розвиток бюджетної децентралізації в Україні : наук. допов. / за ред. д-ра екон. наук І.О. Луніної ; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозув. НАН України". – К., 2016. – 70 с.
5. Набатова Ю.О. Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів [Електронний ресурс] / Ю.О. Набатова, Т.В. Ус // Ефективна економіка. – 2015. – № 5. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4100>.
6. Осипенко С.О. Фінансова децентралізація: ефективність реалізації на місцевому рівні / С.О. Осипенко // Збірник наукових праць Таврійського держ. агротехн. у-ту. – Сер. "Економічні науки. – Мелітополь, 2013. – № 4 (24). – С. 176–181.
7. Патицька Х.О. Фінансова децентралізація як основа формування самодостатніх територіальних громад [Електронний ресурс] / Х.О. Патицька. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4412>.
8. Децентралізація: виконання доходів місцевих бюджетів за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/MinReg_FEB-2017-mini_\(1\).pdf](http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/MinReg_FEB-2017-mini_(1).pdf)
9. Децентралізація. Місцеві бюджети 159 об'єднаних територіальних громад за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/04/De-centr_297x210_April-2017.pdf
10. Костенко Т. Ще 9 об'єднаних громад Тернопільщини незабаром матимуть стратегічні плани розвитку [Електронний ресурс] / Костенко Тарас // Режим доступу : <https://www.prostir.ua/?news=sche-9-objednanyh-hromad-ternopilschyny-nezabarom-matymut-stratehichni-plany-rozvytku>

References

1. Arabchuk, Ya.I. (2016). *Finansova detsentralizatsiya – osnovna skladova spromozhnoi hromady* [Financial decentralization – the main component of a capable community]. *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriadvannia – The theory and practice of state administration and local self-government*, 1. Available at: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu>
2. Slobodyaniuk, N.O., Konina, M.O. (2016). *Problemy formuvannia dokhidnoi chastyny mistsevykh biudzhetyv v umovakh finansovoi detsen-*

tralizatsii [Problems of forming the revenue part of local budgets under conditions of financial decentralization]. *Ekonomika i suspistvo – Economy and Society*, 2 [in Ukrainian].

3. Lazutina, L.O. Dzherela formuvannia mistsevykh biudzhetyv silskykh terytoriy v umovakh detsentralizatsii [Sources of formation of local budgets of rural areas in conditions of decentralization]. Available at: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/150.pdf>.

4. Lunina, I.O. (Eds.). (2016). *Rozvytok biudzhetnoi detsentralizatsii v Ukraini* [Development of budget decentralization in Ukraine]. NAN Ukrainy, DU "In.-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy". Kyiv [in Ukrainian].

5. Nabatova, Yu.O., Us, T.V. (2015). *Formuvannia mistsevykh biudzhetyv v umovakh detsentralizatsii finansovykh resursiv* [Formation of local budgets in the conditions of decentralization of financial resources]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 5. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4100>.

6. Osypenko, S.O. (2013). *Finansova detsentralizatsiia: efektyvnist realizatsii na mistsevomu rivni* [Financial decentralization: effectiveness of implementation at the local level]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriyskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu – Collection of scientific works of the Taurian state agrotechnical university*, 4 (24), 176–181. Melitopol [in Ukrainian].

7. Patytska, Kh.O. *Finansova detsentralizatsiia yak osnova formuvannia samodostatnykh terytorialnykh hromad* [Financial decentralization as a basis for the formation of self-sufficient territorial com-

munities]. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4412>.

8. *Detsentralizatsiia: vykonannia dokhodiv mistsevykh biudzhetyv za 9 misiatsiv 2016 roku* [Decentralization: implementation of local budget revenues for 2016]. Available at: [http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/MinReg_FEB-2017-mini_\(1\).pdf](http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/MinReg_FEB-2017-mini_(1).pdf)

9. *Detsentralizatsiia. Mistsevi biudzhety 159 obiednanykh terytorialnykh hromad za 2016 rik* [Decentralization. Local budgets of 159 united territorial communities for 2016]. Available at: http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/04/Decentr_297x210_April-2017.pdf

10. Kostenko, T. *Shche 9 obiednanykh hromad Ternopilshchyny nezabarom matymut stratehichni plany rozvytku* [Another 9 communities of the Ternopil region will soon have strategic development plans]. Available at: <https://www.prostir.ua/?news=sche-9-objednanyh-hromad-ternopilschyny-nezabarom-matymut-stratehichni-plany-rozvytku>

Стаття надійшла до редакції 17.03.2017.